

KUJIŠNA OCENA

SOCIJALNI RAD - JUČE, DANAS, SUTRA. Dvadeset in pet godina više škole za socijalne radnike. Urednik: Miroslav RUŽICA. Viša škola za socijalne radnike, Beograd, 1982.

Ob petindvajsetletnici svojega obstoja je Višja šola za socialne delavce v Beogradu izdala Zbornik, ki v svojem prvem delu prinaša strokovne prispevke osmih sodelavcev šole, v drugem delu pa prikaz dejavnosti šole izpod peresa njenega sedanjega direktorja (glej rubriko POROČILA v tej številki in podatke o delavcih in študentih). V tem prispevku se bomo omejili na prikaz prvega, strokovnega dela zbornika. Osmero razprav nima kaknega skupnega imenovalca ali rdeče niti, sega pa na različna področja socialnega dela, od načelnih vprašanj usmeritve socialnega dela v prihodnosti, prek primerjalne študije republiških zakonodaj, ki se nanašajo na organe skrbstva, vprašanj načrtovanja družine, strožjega nadzora, do vprašanj, ki so povezana z izobraževanjem in poklicnim uveljavljanjem socialnih delavcev.

Načelna in strateška vprašanja razvoja socialnega dela obravnava prispevek Milosava Milosavljevića o prihodnosti socialnega dela. V srbohrvatskem jeziku se prihodnosti, kot je znano, reče budućnost; zlobneži pa trdijo, da imamo Slovenci dve besedi za prihodnost: prihodnost in bodočnost. Prihodnost je tisto, kar pač bo, bodočnost pa je tisto, kar naj bi bilo. Tako je lahko prihodnost svetla ali temna, bodočnost pa samo svetla. Ne vem natanko, kako je s to rečjo v srbohrvatskem jeziku in kakšen prizvok ima budućnost. Vsekakor Milosavljević več govori o tem, kaj bi moralo biti, kot o tem kaj bo. Težko si je seveda predstavljati, da bi mogli o tej temi govoriti drugače; socialno delo je zaveštna, smotrna družbena dejavnost, katere prihodnost je v nemajhni meri, čeprav ne morda vedno odločilno, določena prav s smotri in nameni (v šali bi dejali: z njeno bodoč-

nostjo), kot si jih zastavljajo njeni nosilci v sedanosti. Milosavljević izhaja iz teze, da je socialno delo v tem trenutku na razpotju. "Nakopičene pozitivne in slabe izkušnje ... zahtevajo novo kvaliteto, ne zaradi prosperitete stroke, ampak zaradi drugačnega namena njenega *raison d'être* v pomembno spremenjenih družbenih pogojih, potrebah in možnostih" (s. 7). Prišlo je torej do stopnje, ko se socialno delo mora spremeniti, če noče zaostati in priti v razkorak s svojim poslanstvom. Spremembe so potrebne na naslednjih področjih: (1) Spremeniti se mora predmet socialnega dela in njegov pristop. Pretežno "kurativno" usmeritev, ukvarjanje s posledicami osebnih, družinskih in drugih socialnih problemov, mora zamenjati preventivna in razvojna usmeritev; ukvarjanje s pretežno "negativnimi" vidiki mora dati prednost vzpodbujanju razvojnih potencialov. (2) Kritično je potrebno oceniti različne enostranskosti v pristopih socialnega dela: normativistično-formalistični pristop, psihologizem in psihiatrizacijo v socialnem delu pa tudi enostranosti in nezadostnosti sociološkega pristopa. (3) Ena osnovnih nalog je "spodbuditi temeljne teoretične raziskave, katerih cilj bi bil razviti koherentno in celovito osnovo socialnega dela v pogojih samoupravne socialistične družbe" (s. 15) in razviti socialno delo kot posebno znanstveno disciplino, "katere predmet in vsebina je socialno delo" (ibid.).

Ob tem bi bilo potrebno razviti metodični in metodološki instrumentarij stroke in "standardizirati najpogosteje uporabljene metode", predvsem pa "razviti različne vrste uporabnih in eksperimentalnih raziskav," (s. 16). (4) Socialno delo bi se moralo iz ožjega področja socialnega skrbstva razširiti na druga področja: v gospodarske organizacije, krajevne skupnosti, šole, zdravstvene ustanove, skupnosti za zaposlovanje itd. Očitno je sedanja omejenost socialnega dela na ožje skrbstveno področje (centri, zavodi) ena od

posebnosti položaja v SR Srbiji. (5) Vse to zahteva drugačno organiziranost, katere bistvena poteza naj bi bila organizirati socialno delo tam, kjer nastajajo problemi: v krajevnih skupnostih, v organizacijah združenega dela, v šolah, zdravstvenih ustanovah itd. Hkrati bo treba več investirati v kadre in jih pogumneje zaposlovati. (6) Te spremembe zahtevajo tudi drugačno izobraževanje. Ni tako važno, ali je sistem izobraževanja za pridobitev izobrazbe stopenjski ali ne, krajši ali daljši. Pomembna je vsebina, predvsem pa razvijanje sistema permanentnega izobraževanja ob delu in iz dela. Izobraževalne ustanove bi morale usposablјati za delo in za iskanje novih spoznanj. Zagotoviti je treba specializacije, predvsem z izobraževanjem ob delu.

Preventivna in razvojna orientacija, razvoj lastne teorije in specifičnosti socialnega dela kot posebne znanstvene discipline, razširitev področja socialnega dela in njegovo približanje stvarnemu življenjskemu okolju ljudi, drugačna organiziranost in izpopolnitev sistema izobraževanja predvsem s stalnim izobraževanjem iz dela in ob delu so strateške usmeritve, ki so smiselne. V Milosavljevičevem prispevku nekoliko pogrešamo analizo sprememb in trendov socialne problematike in iz tega izvirajoče spremembe v vsebini socialnega dela v naslednjem obdobju, prav tako pa je šibka stanj njegovega razmišljanja ponavljanje nekaterih stereotipnih pojmovanj, predvsem o odnosu med socialno politiko in socialnim delom, o odnosu med preventivo in kurativo in o psihologizmu v socialnem delu. Te teme so že kar železni repertoar vsake razprave o socialnem delu in se navadno sklenejo s klišejskimi ugotovitvami: da je socialno delo instrument socialne politike, da se je potrebno usmeriti v prvi vrsti na preventivo in šele nato na kurativo in da je usmerjenost socialnega delana posameznika znamenje psihologizacije socialnega dela. Namen tega prikaza nam ne dopušča, da bi podrobneje obravnavali te sporne trditve;

o priliki bo vsekakor treba nekoliko podrobneje razčleniti, kaj pravzaprav pomenijo in kam vodijo.

Svetislav Jovanović razpravlja o nekaterih psiholoških determinantah delovne uspešnosti strokovnih kadrov v centrih za socialno delo na osnovi podatkov raziskave o kadrih na področju socialnega varstva in rehabilitacije. V raziskavi, izvedeni 1975-77 leta so analizirani rezultati poštne ankete, ki so jo izvedli med 959 socialnimi delavci in drugimi strokovnjaki zaposlenimi v občinskih službah socialnega skrbstva, pretežno v centrih za socialno delo. Med njimi je bilo nekaj več kot polovico socialnih delavcev, med ostalo slabo polovico pa so psihologi, defektologi, direktorji in referenti za socialno skrbstvo. V članku so navedeni le podatki o mnenjih anketiranih glede ustreznosti usposobljenosti in o zadovoljstvu z delom. Na vprašanje Ali sodite, da je usposabljanje med študijem ustrezno za vaše sedanje delo? je pritrdilno odgovorilo sicer le 40 % vprašanih, pri čemer je odstotek zadovoljnih najvišji med socialnimi delavci, a tudi tu ne doseže 50 %, medtem ko je med psihologi in defektologi zadovoljna le dobra četrtina. Vendar pa niso vsi ostali odgovorili, da usposabljanje ni ustrezno. Takih odgovorov je le okrog 7 %, drugi (polovica) pa verjetno sodijo, da je pridobljena izobrazba delno ustrezna, čeprav jasnega podatka o tem ne najdemo v navedenem prispevku. Ocena ustreznosti je ugodnejša pri kadrih, ki so pred študijem na višji ali visoki šoli obiskovali srednje strokovne šole, kot med onimi, ki so končali gimnazijo ali učiteljišče. Ugodnejša je pri uspešnih študentih, ugodnejša pri tistih, kjer so pričakovanja glede dela, ki ga bodo opravljali, in dela, ki ga dejansko opravljajo, skladna. Zanimiva je tudi paradoksalna ugotovitev, da se za strokovno izpopolnjevanje bolj zanimajo delavci, ki menijo, da je bilo njihovo dosežanje strokovno usposabljanje ustrezno.

Dve tretjini anketiranih sta zadovoljni s svojim delom, ostali v večini zelo zadovoljni, nezadovoljnih je prav malo (okrog 10 %). Med posameznimi poklici ni večjih razlik v odstotku zadovoljnih. Iz teh in nekaterih drugih podatkov pisec sklepa, da sedanji način usposabljanja za socialno delo ni ustrezen in ga je treba reformirati, da pa je razveseljivo, da je večina strokovnih delavcev zadovoljna z delom in vodenjem.

Tudi Milorad Milovanović obravnava vprašanje, ki je povezano z vprašanjem usposabljanja socialnih delavcev, to je aktualna vprašanja praktičnega pouka pri študiju socialnega dela. Poudarja, da je praktični pouk zelo pomemben del izobraževanja socialnih delavcev in opisuje, kako se izvaja praksa na različnih šolah v Jugoslaviji. Obravnava naslednje vidike praktičnega pouka: vzgojnoizobraževalne cilje, področja, kjer se izvaja praksa, oblike, trajanje, obveznosti študentov, mentorstvo. Ob koncu se zavzame za vključevanje študentov v različne prostovoljne socialne dejavnosti, pri čemer se zgleduje po modelu ljubljanske šole.

Zanimivo in resnično aktualno analizo o zaposlovanju socialnih delavcev v SR Srbiji je prispeval Miroslav Ružica. Nekaj podatkov, ki se nanašajo na obdobje od 1977-1981: Na višji šoli je v tem času diplomiralo povprečno na leto po 100 študentov, na FPN pa ocenjujejo, da kakih 60. V istem obdobju je bilo letno povprečno skupno 178 nezaposlenih, zaposlilo pa se jih je povprečno 76 na leto (te vrednosti smo sami izračunali iz absolutnih podatkov v članku) od tega 40 za nedoločen čas in 36 za določen čas. Z leti upada število na novo zaposlenih. Uradno izkazane potrebe po socialnih delavcih v srednjeročnih načrtih razvoja so približno dvakrat višje kot število dejansko zaposlenih, kar zgovorno priča, da se planira na pamet. V članku so

nato navedeni še podatki, ki se nanašajo na položaj v Beogradu. Izrazito kritično zastavljena analiza položaja opozarja predvsem na skrajno pomanjkljivo statistično spremljanje zaposlovanja socialnih delavcev, na negativne družbene pojave pri zaposlovanju, na odsotnost metodologije planiranja kadrov pa tudi na načelna vprašanja v zvezi z uveljavljanjem socialnega dela v družbi.

Zanimiv je še prispevek Iva Nedeljковиća o sporočilih našemu socialnemu delu v delu in življenju Svetozarja Markovića. Opozarja nas, da bi morali bolj kot je navada iskati vire in korenine socialnega dela na naših lastnih tleh. Marko Mladenić objavlja primerjalno analizo pravne ureditve položaja in pristojnosti organov skrbstva v zakonih republik in pokrajin, Djurad Stakić pa razpravlja o vprašanjih obravnave pri strožjem nadzoru. Mirjana Obretković je prispevala razpravo o načrtovanju družine, družinskem pravu in socialnem varstvu.

Zbornik kot celota v resnici dovolj zgovorno priča, da deluje trenutno na višji šoli za socialne delavce v Beogradu generacija dobro usposobljenih, kritičnih in zavzetih učiteljev.

Blaž Hecec